

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

<https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/108863,Uroczystosc-upamietniajaca-dzialaczy-WiN-i-PSL-skazanych-w-procesie-krakowskim.html>
2022-08-12, 11:24

Uroczystość upamiętniająca działaczy WiN i PSL skazanych w procesie krakowskim

10 września 2020 r. przed gmachem dawnego stalinowskiego sądu w Krakowie uczczono pamięć działaczy WiN i PSL skazanych w procesie krakowskim 1947 r. W uroczystości uczestniczył prezes IPN dr Jarosław Szarek.

- Oficerowie Armii Krajowej po zakończonej wojnie stanęli wobec konieczności kontynuowania walki (...) o wolną i niepodległą Polskę. Ale przez komunistów ich drogi kończyły się w takich miejscach, jak to. Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” chciało doprowadzić do wolnych wyborów. Z Polskim Stronnictwem Ludowym nadzieję wiązały miliony Polaków. Wierzyli, że da się zmusić komunistów do ustępstw, wymóc przeprowadzenie wolnych wyborów, co obiecano nam na konferencji w Jałcie. Jednak i droga jawna, i droga konspiracyjna w tamtych warunkach kończyły się procesem i wyrokami śmierci - mówił podczas uroczystości w Krakowie dr Szarek.

Tablica pamięci ofiar pokazowego procesu członków II Zarządu Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego umieszczona jest na ścianie budynku przy ul. Senackiej 3, zajmowanego dziś przez Muzeum Archeologiczne w Krakowie. Po II wojnie światowej urzędował tam m.in. komunistyczny Wojskowy Sąd Rejonowy, który skazywał żołnierzy i działaczy niepodległościowej konspiracji.

Proces sprzed 73 lat wzorowano na sowieckim wymiarze „sprawiedliwości”. Wyreżyserowane rozprawy były elementem kampanii propagandowej, mającej skompromitować opozycję polityczną oraz zastraszyć jej zwolenników. Wyroki zapadły 10 września 1947 r.

Na Senackiej obecni byli członkowie rodzin skazanych w procesie: Jadwiga Martyna, córka działacza WiN Józefa Ostafina (jeden z trzech mężczyzn, na których wykonano wyrok śmierci) oraz Wojciech Mierzwa, syn działacz PSL Stanisława Mierzwy. Kwiaty pod tablicą złożył prezes IPN, któremu towarzyszyła zastępca dyrektora krakowskiego oddziału Cecylia Radoń, a także wicewojewoda małopolski Zbigniew Starzec, prezes Stowarzyszenia Społeczno-Kombatanckiego Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” Obszar Południowy Małgorzata Janiec wraz z delegacją, dyrektor Muzeum Archeologicznego w Krakowie dr hab. Jacek Górski i przedstawiciele PSL. W tym roku przypada 75. rocznica powołania WiN-u.

PROCES KRAKOWSKI 1947 ROKU

Proces krakowski, zwany też procesem Niepokólczyckiego, Mierzwy i innych, wpisywał się w serię publicznych rozpraw pokazowych, organizowanych w pierwszym dziesięcioleciu Polski Ludowej. Odbываły się one zazwyczaj przed sądami wojskowymi, a ich celem było uzyskanie odpowiedniego efektu propagandowego. Szeroko relacjonowane w prasie i radiu służyły skompromitowaniu opozycji jawnej, jak i pozostającej w konspiracji. Szczególnie nasilenie publicznych rozpraw odnotowano w okresach poprzedzających referendum z czerwca 1946 r. i wybory ze stycznia 1947 r.

Składowi sądzącemu w Krakowie przewodniczył ppłk Ludowego Wojska Polskiego dr Romuald Klimowiecki, delegowany z Warszawy. Ławnikami byli: Józef Małachowski i Jan Zabłocki, na ławnika zapasowego wyznaczono Józefa Bogaczewicza. Oskarżał zastępca naczelnego prokuratora Wojska Polskiego, otoczony ponurą sławą Stanisław Zarakowski.

Na ławie oskarżonych zasiadło siedemnastu działaczy WiN i PSL. Wśród winowców najważniejszym oskarżonym był prezes II Zarządu Głównego WiN płk Franciszek Niepokólczycki, obok niego sądzono: Józefa Ostafina, Alojzego Kaczmarczyka, Waleriana Tumanowicza, Edwarda Bzymka, Jana Kota, Eugeniusza Ralskiego i jego brata Stefana, Wiktora Langnera, Mirosława Kowalskiego, Henryka Müncha oraz Tadeusza Wilczyńskiego. Spośród działaczy ludowych najistotniejszy był Stanisław Mierzwa, wiceprezes Zarządu Wojewódzkiego PSL w Krakowie, oraz zastępca generalnego sekretarza Naczelnego Komitetu Wykonawczego tej partii, sądzony wcześniej w procesie szesnastu przywódców polskiego Państwa Podziemnego w Moskwie. Obok niego zasiedli: Karol Buczek, Mieczysław Kabat, Karol Starmach oraz Jerzy Kunce.

Reżyserem procesu pokazowego działaczy WiN i PSL w Krakowie był Józef Różański, dyrektor Departamentu Śledczego MBP. Przeprowadzał on z oskarżanymi rozmowy zarówno przed, jak i w trakcie procesu oraz pilnował, by rozprawa przebiegała zgodnie z oczekiwaniami bezpieki. Za scenarzystę należy natomiast uznać Romana Werfla, który sprokurował akt oskarżenia, komentował proces w prasie, a także opracował i wydał w 1948 r. stenogram rozprawy sądowej w postaci książki „Niepokólczycki, Mierzwa i inni przed sądem Rzeczypospolitej”.

Wyrok zapadł po przeszło miesiącu procesu, w czasie którego sąd zebrał się 19 razy. Uznał, iż na karę śmierci zasłużyli działacze WiN: Franciszek Niepokólczycki, Alojzy Kaczmarczyk, Józef Ostafin, Walerian Tumanowicz, Edward Bzymek, Jan Kot, Eugeniusz Ralski i Wiktor Langner. Na karę dożywotniego więzienia skazano Mirosława Kowalskiego, na 15 lat Karola Buczka i Henryka Müncha, na 10 – Stanisława Mierzwę, Karola Starmacha oraz Stefana Ralskiego. Sąd orzekł, że na 6 lat należy pozbawić wolności Mieczysława Kabata, a na 5 lat Tadeusza Wilczyńskiego. Jerzego Kunce uniewinniono.

Kary śmierci orzeczone wobec Kaczmarczyka, Ostafina i Tumanowicza wykonano w więzieniu Montelupich w Krakowie 13 listopada 1947 r. Plutonem egzekucyjnym dowodził strażnik więzienny Henryk Michalik. Pozostałych skazanych, poza Jerzym Kunce, którego zwolniono z aresztu po rozprawie, osadzono w więzieniu na długie lata. Większość z nich wyszła na wolność dopiero w czasie odwilży 1956 r.

Więcej informacji: [10 września - rocznica wyroków w procesie krakowskim](#)

[Pod czerwonym pręgiem. Proces krakowski WiN i PSL w 1947 roku. Broszura krakowskiego IPN do pobrania \[PDF\]](#)

[Proces krakowski - wirtualna wystawa Oddziału IPN w Krakowie](#)